

RÉGI INTÉZMÉNYEK, ÚJ KIHÍVÁSOK – A MEZŐGAZDASÁGI TUDÁSRENDSZER (MTR) MAGYARORSZÁGON

OLD INSTITUTIONS, NEW CHALLENGES - THE AGRICULTURAL KNOWLEDGE SYSTEM (AKS) IN HUNGARY

Nemes Gusztáv

Varga Ágnes

Összefoglalás

Jelen tanulmány célja, hogy a hazai mezőgazdasági tudásrendszert (MTR), vagyis a tudásteremtés, tudásátadás és innováció magyarországi intézményeit, azok működését, diszfunkcióit, lehetséges fejlődési irányait feltárja. A vidéki területek társadalmi-gazdasági alrendszerének működtetéséhez szükséges tudás szerkezete és tartalma is megváltozott, mára jóval túlmutat a mezőgazdaságon. Ezek a változások, különösen az agrár- és vidékfejlesztés fenntarthatóságával összefüggésben, jelentős kihívást jelentenek a hagyományos MTR intézmények számára, amelyek fejlődése gyakran elmaradt az új igényektől. Cikkünket, a vonatkozó irodalom áttekintésére, személyes interjúkra és egy, a témában érdekelt fontos hazai szereplők részvételével tartott tudományos műhely eredményeire alapozzuk. Elemzésünk kiterjed a magyar MTR intézményhálózatra, a szereplők egymáshoz és a magyar vidék egészéhez kapcsolódó viszonyrendszerére és kommunikációjára, és a mezőgazdaság fenntartható fejlődéséhez szükséges tudás létrehozásával és továbbításával kapcsolatos problémákra. Végül felvázoljuk a tudásteremtés és az innováció alulról épülő hálózatokon alapuló, Európa szerte elterjedőben lévő új konstrukcióját, a LINSÁ-t (tanuló és innovációs hálózatok a fenntartható mezőgazdaságért). Cikkünk az EU 7. keretprogramja által támogatott SOLINSA kutatási program és az OTKA⁷⁰ által támogatott 'Megvalósult és elmaradt szinergiák a fejlesztéspolitikában' című kutatási projekt eredményein alapul.

Kulcsszavak: innováció, tanuló hálózatok, társadalmi tanulás, mezőgazdasági tudásrendszer, vidékfejlesztés, fenntartható mezőgazdaság

JEL kód: Q01; Q57

Abstract

This paper aims to explore and analyse the Hungarian institutional system for the creation and the transfer of knowledge in the field of agriculture and rural development. In other words, we focus on the Agricultural Knowledge System (AKS). We suggest that both the structure and content of the knowledge needed in the sector have significantly changed during the past decades. These changes, especially in relation to the sustainability of agriculture, pose significant challenges to traditional AKS institutions, which often have failed to change in line with the new requirements. In our article, based on literature review, interviews and a national stakeholder workshop, we offer an analysis of Hungarian AKS institutions, their co-ordination, co-operation and communication with each-other and with Hungarian rurality, and about the rising issues and problems concerning the creation and the flow of knowledge needed for sustainable agriculture. We also briefly explore characteristics of emerging bottom-up structures, called LINSAS (learning and innovation networks for sustainable agriculture). This article is based on preliminary results of the SOLINSA research

⁷⁰ A kutatás a Megvalósult és elmaradt szinergiák a fejlesztéspolitikában – uniós és hazai támogatások kölcsönhatásai földrajzi keretben című (K 101025) OTKA kutatás keretein belül valósul meg.

programme, supported by the EU 7th Framework Programme and the 'Realized and missed synergies in development policies' research project, subsidised by OTKA.

Keywords: innovation, social learning, learning networks, agricultural knowledge system, rural development, sustainable agriculture

Bevezetés

A hivatalos/formális mezőgazdasági tudásrendszer (MTR) három fő funkciója: (1) a kutatás, (2) az oktatás és a (3) szaktanácsadás (Riveira és Sulaiman, 2009, Brunori et al 2011), melyek együttesen támogatják a mezőgazdasági szakpolitika megvalósítását. Az MTR a legtöbb európai országban, általában jelentős állami támogatás révén, sokféle intézményt (minisztériumok, egyetemek, kutatóközpontok, oktatási és agrártanácsadási szolgáltatások) foglal magában. A működésük eredménye többnyire az uralkodó nagyüzemi és iparszerű mezőgazdaságot támogató technológiai tudás és innováció, ami főleg felülről irányított (top-down) struktúrákon keresztül jut el a termelőkhez. Ez a tudás a múltban jelentősen hozzájárult az EU Közös Agrárpolitika (és az ennek megfelelő közép-kelet európai szakpolitikák) megvalósításához, így az élelmiszerellátás biztonságához és az európai vidék fejlődési lehetőségeinek kibontakozásához.

Ahogy a nagyüzemi mezőgazdasági paradigmát fokozatosan felváltja a fenntarthatóságot is fontos szempontként kezelő új szakpolitika, a hagyományos MTR egyre kevésbé képes támogatni a fenntartható mezőgazdaságot és vidékfejlesztést. A rendszer alapjául szolgáló értékrendszerrel együtt változott az érdekelt szereplők köre, a szükséges tudás és a tudásátadás módja is.

A technológiai innováció mellett hangsúlyosabbá válnak a menedzsment problémák (kölsönös megfeleltetési rendszer, diverzifikáció, minőségellenőrzés stb.), és az életképes vidéki közösségek fenntartása. Az ezt szolgáló tudás és innováció már nem hozható létre laboratóriumban, és nem adható tovább felülről irányított (top-down) tanácsadó szolgáltatásokon keresztül. Az új rendszerben kiemelt szerephez jutnak a tudáshálózatok, a társadalmi tanulás, a folyamatok ismerete. Mindez jelentős kihívást jelent a hagyományos MTR számára, és alternatív, gyakran alulról építkező (bottom up) megoldásokat generál. A fentiekben ismertetett problémák akciókutatás és összehasonlító elemzés révén történő feltárására 2011-ben SOLINSA (Support of Learning and Innovation Networks for Sustainable Agriculture)⁷¹ címmel hároméves nemzetközi kutatóprogram indult. Jelen cikkben a kutatás első hazai eredményeit mutatjuk be.

Módszer

A kutatás során a módszerek széles spektrumát alkalmaztuk. A SOLINSA kutatásban a rendelkezésre álló irodalom feldolgozása után 11 félig strukturált interjút készítettünk szakértőkkel és különböző érdekeltekkel. Az volt a célunk, hogy a témával kapcsolatos valamennyi főbb érdekcsoport és ellentétes nézet megjelenítésre kerüljön. Az interjúk alapján meghatároztuk a rendszer fő kérdésköréit, konfliktusait és diszfunkcióit. Ezt követően vitaindító tanulmányt készítettünk, amelyet eljuttatunk számos (kormányzati, NGO, termelők szervezeteiben szerepet vállaló stb.) MTR érdekeltnek, akiket közös munkára invitáltunk. A 17 résztvevővel lezajlott nemzeti workshopon három fő célunk volt: (1) a hazai MTR-t

⁷¹ www.solinsa.org

elemző tanulmányunk közös értékelése és visszajelzések gyűjtése; (2) közös gondolkodás elindítása és anyaggyűjtés további elemzésekhez; (3) az MTR különböző érdekelt szereplői közti hálózatok létrejöttének elősegítése. Céljainkat elértük, a workshopot pozitív és együttműködő légkör jellemezte, a kutatás és a workshopon létrehozott semleges kommunikációs tér értékét általánosan elismerték. A volt encsi kistérség területén a hazai és EU-s támogatások hatásait vizsgáló OTKA kutatás kezdeti lépéseként az Észak-magyarországi régióban készítettünk félig strukturált interjúkat az MTR különböző szereplőivel és célközönségével (MVH regionális kirendeltsége, MSZH, falugazdász, nagyvállalkozó, HACs). Jelen tanulmány következtetéseit e két kutatás eredményei alapján vontuk le.

A magyarországi MTR változó kihívásai

Magyarországi MTR-t az 1980-as évek végéig alapvetően centralizált, felülről irányított (top-down) és politikailag ellenőrzött egyszerű struktúra jellemezte. A modern technikára alapozó nagyüzemi mezőgazdasági termelés államilag fenntartott termelészövetkezetekben és állami gazdaságokban folyt a tervgazdálkodás részeként. A nagyüzemi termelést ugyanakkor kiegészítette a részidőben végzett, félig önálló gazdálkodás, a földhasználat és munkaerő-gazdálkodás egészen más típusát képviselve (Szabó G. 2011). A háztáji termelés többnyire a termelészövetkezetekbe integrálva folyt (Juhász 2001).

Ebben az időszakban az előállított és átadott tudás még elsősorban technológiai jellegű, hiszen a fő cél **a termelés és hatékonyság növelése** volt. A kutatások főleg a Földművelési Minisztérium (FM) alá tartozó, bár néhány fontos kutatóintézet az MTA kutatóintézeti hálózatának égisze alatt működött (és működik ma is). A tudás átadása két szinten történt. Legnagyobb részét a termelészövetkezetek és állami gazdaságok agrármérnökei közvetítették, de fontos szerepe volt a Minisztérium által foglalkoztatott szaktanácsadói rendszernek is. A mezőgazdasági oktatást szintén a Minisztérium irányította, meghatározta a szükséges mezőgazdasági technikusok és mérnökök számát, a végzősöket pedig rengeteg álláslehetőség várta az ágazatban.

A korszak másik fontos MTR intézménye az úgynevezett termelési rendszerek hálózata volt (Kozári 2000, Schlett 2004). Ez fél tucatnyi, a termelészövetkezetekkel szorosan együttműködő, stratégiai szektorokra specializálódott integrátor-tudásközvetítőt jelentett, amelyek innovációt közvetítettek, segítették a fejlesztést, a tudás elterjesztését, modern nyugati technológiát importáltak és értékesítették a magyar termékeket a világpiacon. Az egyetemekkel és kutatóintézetekkel együttműködve segítették a műszaki innováció hatékony alkalmazását a termelésben.

Az 1980-as évek végére számos probléma jelent meg (túlzott munkaerő felvétel, rejtett munkanélküliség, függőség az orosz piactól stb.) a látszólag jól működő mezőgazdasági rendszerben. A politikai rezsim és a gazdasági rendszer változásai következtében az 1990-es évek elején az állami mezőgazdasági vállalatokat felszámolták vagy átalakították, a mezőgazdasági földhasználat pedig teljesen megváltozott (Fertő és Mohácsi, 1997, Szabó G. 2011, Juhász 2001), mindez komoly hatással volt az MTR-re is.

A régi mezőgazdasági struktúra felbomlásával az MTR egyre több új elemmel bővült (1. táblázat), a feladatok és kihívások gyorsan változtak, a rendszer töredezett, reaktív állapotba került. A hagyományos, fentiekben tárgyalt integrátorok eltűntek, vagy gyökeresen átalakultak (Kozári 2000, Szabó G. 2011).

1. táblázat: A magyar MTR felépítése

Kutatás és oktatás	Mezőgazdasági szaktanácsadás	Hazai vidékfejlesztés
<ul style="list-style-type: none"> Nemzeti Agrár-szaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) Egyetemek Kutatóintézetek 	<ul style="list-style-type: none"> Falugazdász hálózat Agrárkamrai szaktanácsadó Mezőgazdasági Szaktanácsadási Rendszer (NAKVI) Mezőgazdasági beszállítók 	<ul style="list-style-type: none"> Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) Az Irányító Hatóság (IH) Nemzeti Agrár-szaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) LEADER Helyi Akciócsoportok (HACS)

A tudás és innováció terjesztésében betöltött szerepüket közösségi- és magánintézmények, valamint civil szervezetek vették át. A hivatalos szakpolitikában is különböző trendek váltották egymást. A *decentralizációs törekvések* kapcsán az MTR első fontos újítása a falugazdász hálózat létrehozása volt. Ezt a kormány alapította, de osztrák példára az új magyar Mezőgazdasági Kamara koordinálta (Juhász 2009). A hálózat a széteső TSZ-ek szakemberbázisára alapítva több mint 1500 helyi szaktanácsadót foglalkoztatott. Széleskörű, személyes, gyakorlati tanácsadást biztosított ingyenesen elsősorban az újonnan létrejövő kis és közepes gazdaságok számára. Az 1990-es években viszonylag jól működő hálózata, az ezredforduló előtti *centralizáció* következtében többször átalakult. A megmaradt szaktanácsadók ma a járási hivatalokban tanácsadás helyett főként hivatali ügyekben járnak el (Székely, Halász 2010). Fő feladatuk az Internetes alapú támogatáskérő űrlapok helyes kitöltésének elősegítése. A rendszerben betöltött szerepük valamelyest zavaros (Bányai et. al. 2011). Az *európai integrációs folyamatok* következtében jelentős mértékben megnöttek az elérhető források és a minden gazdálkodóra kötelező érvényű szabályok, a többéves programozás, az EU szabályozásnak megfelelő intézményekkel való partnerség és együttműködés a hivatalos magyar MTR részévé vált.

A piacgazdasággal a nagy nemzetközi integrátorok is a magyar mezőgazdaság részévé váltak. Ezek egyenesen a nemzetközi gyakorlatból közvetítenek technológiai és szervezeti innovációt közvetlenül a hazai termelésbe. A hagyományos kutatóintézetek és mezőgazdasági oktatás szerkezete felbomlott, a szektorból érkező pénzügyi támogatás és élő kapcsolat fokozatosan elveszett. Az 1990-es évek végére az agrártudományi egyetemek feletti ellenőrzés átkerült a Mezőgazdasági Minisztériumtól az Oktatási Minisztériumhoz, ezzel tovább gyengült az agrárszektortal fennálló kapcsolat. Ugyanakkor új szervezetek és hálózatok, civil szervezetek, termelői csoportok alakultak, amelyek tudást hoztak létre, importáltak és terjesztettek gyakran az új kommunikációs technológiáknak köszönhető utakon.

Átalakulásra mindenképpen szükség volt, hiszen az agrár- és vidékfejlesztési szektorban az innovációhoz és a napi rutinfeladatok elvégzéséhez szükséges tudás is megváltozott. A termelékenység helyett egy sokkal összetettebb és sokoldalúbb koncepció a ***fenntarthatóság*** lett a szakpolitika fő retorikai célkitűzése. Így a korábban domináló ipari-technológiai tudás vesztett fontosságából, terjesztésének szerepét nagyrészt átvették az integrátorok és az üzleti szaktanácsadás (Székely, Halász 2010). A tudás iránti igény sokkal szerteágazóbbá vált, különösen Magyarország európai integrációjának elindulását követően. Az új tudásigény jelentős része az Unió szakpolitikákhöz kapcsolható. A termelői bevételekben az EU-s támogatások túlsúlyának növekedésével, a vidékfejlesztési politikák súlyának növekedésével és az új megközelítési módok (LEADER) bevezetése új adminisztratív és társadalom szervezési tudást kívánt, új kihívások elé állítva a mezőgazdasági tudásrendszert.

Koordináció az MTR-ben - vertikális és horizontális integráció

Az intézményrendszerben a kormányzat szerepvállalása a múlt örökségeként még mindig erőteljes, a kormányzati vezetés nem hatékony, gyakran hiányoznak információk, a stratégiai gondolkodás. Sok esetben az anyagi támogatást elavult vagy politikailag kompromittált intézményekhez juttatják. A jelenlegi integrációs és koordinációs mechanizmusok elemzésének eredményeit a 2. táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat: Vertikális és horizontális integráció/koordináció az MTR egyes területein

MTR terület	Vertikális integráció/koordináció	Horizontális integráció/koordináció
Kutatás és oktatás	<ul style="list-style-type: none">• kritikus finanszírozási állapotok; bezárások, összeolvadások;• együttműködés ritka intézményeken belül• hiányos posztgraduális képzés a tanácsadók számára (Bányai et al. 2011)	<ul style="list-style-type: none">• átfedő szakok• régi hálózatok és kapcsolatok felbomlanak• együttműködés ritka intézmények között
Szaktanácsadás, továbbképzés és konzultáció	<ul style="list-style-type: none">• koordináció nem hatékony, nem kielégítően irányított• regionális és mikroregionális központok: egyenlőtlenül szórt földrajzi eloszlás, eltérő szolgáltatási minőség (Székely, Halász 2010)• nincs minőségellenőrzés, biztosítási politika kidolgozatlan• a térítésmentes és a támogatott tanácsadás nincs kellően szétválasztva• szaktanácsadói szolgálat eléri a legtöbb falut, kistermelőket is támogatja• egyszerre tanácsadók és ellenőrök, gazdákkal nincs követhető szerződéses kapcsolatuk	<ul style="list-style-type: none">• A Magyar Agrárkamara szaktanácsadó szolgálata előnyben van a rendelkezésre álló források, infrastruktúra és adatbázisokhoz való hozzáférés tekintetében.• szaktanácsadók alulfizetettek• a magyar termelői csoportokat kizárták az MSZR támogatásából, amely nehezíti a tudatosítást, a tanulóközösségek és termelői hálózatok létrehozását,• jó példákat csak az üzleti szaktanácsadási gyakorlatban találunk.
Vidékfejlesztési intézmények	<ul style="list-style-type: none">• Erős vertikális integráció, a HACs-ok szigorúan felügyelték és ellenőrizték (VM, MVH, NAKVI által)• hatóságok által meghatározott feladatok és kötelezettségek	<ul style="list-style-type: none">• Gyenge horizontális integráció a HACs-ok között → fejlődés: az új nemzeti/nemzetközi kooperációs források megnyitásával

A magyar MTR trendjei és problémái

A kutatás során az alábbi *fontos trendeket és, működési zavart okozó hiányosságokat* azonosítottuk a magyar MTR-en belül:

Trendek

1. A technológiai fejlődést követően az agrártársadalomban a vezetői és menedzsment képességek fontossága még nem tudatosult. A nagy agrárholdingokat kivéve szinte nem létezik komplex, technológiai, termelési és marketing témákat is magába foglaló stratégiai szaktanácsadás.
2. A mezőgazdasági oktatás sem követte a szektor trendjeit, nem piacorientált, és nem áll a „való világgal” reflektív kapcsolatban. Mindezek a mezőgazdasági oktatás minőségének romlásához, az agrárszakokon a diákok fogyásához, a karok bezárásához és más egyetemekbe való integrálódásához vezettek. Az ágazattól érkező közvetlen megbízások szinte teljesen eltűntek. Az agrárkarok már nem kutatás-orientáltak, a kutatóintézetek eközben a csökkenő finanszírozás következtében túlélésért küzdenek.
3. A tudás átadásának tartalma és szereplői radikális változáson mentek át. A fenntartható vidékfejlesztéshez szükséges tudás és információ nagy része elég

bonyolult, hagyományos módszerekkel, a „hivatalos MTR” útján lehetetlen létrehozni és terjeszteni. Ugyanakkor egy egész sor hálózat-alapú, alulról építkező intézmény van kialakulóban, különösen a fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés területén. Ezek töltik be a „hivatalos/hagyományos MTR” által üresen hagyott számos információs és szervezeti rést, azonban támogatottságuk és befolyásuk nem kielégítő.

Hiányosságok

Koordináció hiánya

- horizontális és vertikális koordináció hiányosságai
- információs és kommunikációs szakadékok és átfedések
- rendszer bonyolult, nem hatékony
- komplex, minőségi szaktanácsadás csak üzleti alapon

Stabilitás hiánya

- állandóan változó intézményi, jogalkotási és pénzügyi környezet
- nem hatékony bürokrácia
- politikai vezetéssel az alkalmazotti állomány folyamatos változása
- tudás és tapasztalat elvész
- gyakori politikai beavatkozás a szakpolitikák megvalósulásába
- ellenőrzés és felelősségi körök nem delegálhatóak alsóbb szintekre
- túlzott központi irányítású bürokratizmus miatt, a tanulás, az alulról építkező kezdeményezések és információcsere leállása

Bizalom hiánya

- horizontális és vertikális együttműködés komoly gátja
- több szinten működő intézményi rivalizálás, ellenséges intézményi légkör
- bürokrácia átláthatóságát és a normatív kontrollt politikai célok fölé helyezik
- kedvezményezettek felé nagy a bizalmatlanság
- mérlegelés képessége és az ügyfélbarát ügyintézés ismeretlen
- intézmények a szabályokat és kifizetési határidőket magára tágan értelmezi

A társadalmi tanulás elősegítésére való szándék hiánya

- szakpolitikák esetén hangsúly a pénzügyi szempontokon, nem a viselkedés, megközelítés megváltoztatásán, a kapacitás növelésén, hálózatépítésen (Ison et al. 2004, Korten 1984).
- hosszútávú strukturális változásokhoz nem elegendők a pénzügyi kedvezmények
- az érdeklődés felkeltését, az emberek meggyőzését, a bizalom és egy bizonyos fokú függőség kialakítását kellene a forrásokkal megcélozni
- ezután képzéssel, szaktanácsadással, pozitív visszajelzéssel, társadalmi hálózatokkal és más eszközökkel lehetővé válik a viselkedésbeli, megközelítésbeli és gyakorlati változtatás. Így a program végül társadalmi tanuláshoz vezet, gyakran hozzájárul az érintett közösségek fejlődéséhez, és a hosszú távú strukturális változások alapjait is megvetheti.
- Ez tudatosságot, rendszerességet, stratégiát, jól kiépített intézményeket kíván, amelyeket a pénzügyi források önmagukban nem biztosítanak. Ez a megközelítés hiányzik a magyar rendszerből.

A vidékfejlesztésben az MTR helyzete (a 3. tengelyt és a LEADER-t tekintve) valamivel jobb, ez különböző okokra vezethető vissza. Először is, a társadalmi tanulás és a helyi hálózatok fejlődése olyan mélyen beágyazott a LEADER módszertanába, hogy még az ellenséges környezet sem képes teljesen elnyomni. Ugyanakkor a LEADER-re a magyar vidék már évekkal a program tényleges elindítása előtt elkezdett készülni, előkészítve a hálózatok létrehozását és a társadalmi tanulást. Végül, más politikai területekkel összevetve ez a program nagyon kevés pénzügyi forrásból gazdálkodik, ezért a hagyományosan erős lobbik számára érdektelen⁷².

Tanuló és innovációs hálózatok a fenntartható mezőgazdaságért (LINSÁ) - egy járható út?

A hivatalos MTR nem követte a mezőgazdaság és vidékfejlesztés változó trendjeit és kihívásait, ennek következtében számos felmerülő kérdést megválaszolatlanul hagyott, amely a rendszer elégtelen működéséhez vezetett. A fenntartható mezőgazdaság felmerülő kihívásainak a hivatalos MTR által általában megválaszolatlanul hagyott kérdéseire szerte Európában sokféle, hálózati alapú alternatíva jelent meg. Ezeket a SOLINSA projekt keretében LINSÁ-knak nevezzük. *A LINSÁ-k termelők, fogyasztók, szakértők, NGO-k, SME-k, helyi hatóságok, hivatalos kutatók és szakképzők hálózata, akik együtt dolgoznak a fenntartható mezőgazdaság és a vidékfejlesztés célkitűzésein, együttműködnek, a forrásokat megosztják, és együtt hoznak létre új tudást a kommunikáció feltételeinek megteremtésével.* (Brunori et al. 2013)⁷³ A LIN (Learning and Innovation Networks, azaz tanuló és innovációs hálózatok) elnevezés arra a működésmódra utal, hogy a szervezetek hálózati alapokra, társadalmi tanulásra és közösségekre vagy gyakorlati hálózatokra alapozva hozzák létre és terjesztik a tudást (Brunori et al. 2011). Az SA (Sustainable Agriculture, azaz fenntartható mezőgazdaság) a társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi fenntarthatósággal kapcsolatos cselekvés témájára utal.

Mivel a LINSÁ-kat Magyarországon alig ismerik el a tudás és információ potenciális létrehozójaként és közvetítőjeként, támogatásukra gyakorlatilag nincs kormányzati mechanizmus. A vidékfejlesztés területén a hivatalos MTR részeként működő LEADER HACS-okat egyáltalán nem ismerik el LINSÁ-ként, nem beszélve hálózataikról és együttműködéseikről. Az együttműködés és információcsere a Minisztérium (a szakpolitika létrehozója), az MVH (az ellenőrző szerv) és a HACS-ok (a végrehajtók) között igen gyenge. A HACS-okat egyszerűen utasítják bizonyos dolgok végrehajtása, és ha azok a folyamatban benne kívánnak maradni, más választásuk nincs, mint az együttműködés. A környezetvédelmi NGO-k esetében az irányítás egészen másképp fest, ugyanis fontos szövetség jött létre a Mezőgazdasági, Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium (MVM, ma a Vidékfejlesztési Minisztérium alá tartozik), valamint a környezetvédelmi NGO-k között (Nemes 2010). Ez hagyományos együttműködésen, közös politikai platformon, és a környezet védelmét célzó megközelítések kölcsönös elismerésén alapult.

A LINSÁ-k hatékony támogatásához jelentős változásra lenne szükség a vidék- és agrárpolitika eredményeinek értékelésében és nyomon követésében egy összetett, módszertanilag átgondolt irányba, amely több minőségi elemzés révén, pontos alapadatok alapján a politikák összetett társadalmi-gazdasági és ökológiai folyamánainak értékelést is lehetővé tenné (High és Nemes 2007).

⁷² Amikor azonban a beruházásokra került a sor, pl. játszóterek építése, események szervezése vidéki területen, vagy a népszerűsítő és oktatási anyagok elkészítése, akkor sok megbízást egyben néhány jó kapcsolatokkal rendelkező cég kapott meg, ami kiábrándultságot és botrányt okozott.

⁷³ A SOLINSA-ban a LINSÁ-k munkadefiníciója.

Európai viszonylatban a LINSÁ-k támogatására vonatkozóan elmondható, hogy a hálózatosodás, a partnerség és a közös tudás létrehozása gyakori cél nemzetközi viszonylatban is, bár a gyakorlati megvalósítás nehézségekkel terhelt. A nehézségek egy része a szervezeti kultúrában meglévő különbségekben gyökerezik, más problémák az intézményi támogatás (hiánya) vagy tudáspiace szerveződése, illetve az MTR különböző részei közötti gyenge kapcsolat következtében merülnek fel. Magyarországon a centralizált rendszer miatt a LINSÁ-k komoly nehézségek árán juthatnak csak forráshoz, illetve juttathatják el a tudást és információt a hivatalos MTR-hez. Az európai összehasonlítás és országtanulmányunk alapján elmondható, hogy a magyar MTR a konzervatívabb, központosított rendszerek közé sorolható, amely lassan reagál az új kihívásokra és szükségletekre.

Következtetések

A hazai MTR az elmúlt 15 évben nehezen talál választ az új kihívásokra. Ez részben a régi intézmények szétesésének tudható be, részben pedig annak, hogy a fenntartható fejlesztés új szempontok érvényesítését, decentralizált, sokoldalú és hálózat-orientált megközelítést igényelnek, amire a mezőgazdasági tudásrendszer nem volt felkészülve. Az intézményekben és a feladatellátásban fellépő hiányokat egyrészt üzleti szervezetek töltötték be, másrészt alulról, szerveződő, gyakran az új kommunikációs technológiák által nyújtott lehetőségeket kihasználó közösségi hálózatok. Más nehézségek továbbra is fennállnak, tudáshiányt és a fenntartható mezőgazdaság esetenkénti diszfunkcióit okozva.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a „Megvalósult és elmaradt szinergiák a fejlesztéspolitikában – uniós és hazai támogatások kölcsönhatásai földrajzi keretben” című (K 101025) OTKA kutatás keretein belül valósul meg.

Hivatkozott források

Bányai, T., Döme, G., Kárpáti, L., Kozári, J., Nagy, B., Novák, L., Papócsi, L., Székely, E., Tóth, I., Vári, A., Wayda, I. (2011): Javaslat a mezőgazdasági és vidékfejlesztési szaktanácsadási rendszer egységesítésére, megújítására, a feladat- és felelősségkörök összehangolására. Working paper, Budapest, 2011.

Brunori G., G. Berti, L. Klerkx, T. Tisenkopfs, D. Roep, H. Moschitz, R. Home, D. Barjolle, and N. Curry (2011) Learning and innovation networks for sustainable agriculture: A conceptual framework. SOLINSA Deliverable No. 1.

Brunori, G., Barjolle, D., Dockes, A., Helmle, S., Klerkx, L., Moschitz, H., Nemes, G., and Tisenkopfs, T. (2013). CAP Reform and Innovation: The Role of Learning and Innovation Networks Eurochoices. Eurochoices 12.

Fertő, I. and Mohácsi, K. (1997): Az élelmiszer-gazdaság versenyképességét meghatározó tényezők, In: Vol. (Z11) of Agrárszektor research paper series, Budapest University of Economics, 1997.

High, C. & Nemes, G. (2007) Social learning in LEADER: Exogenous, endogenous and hybrid evaluation in rural development, In: Sociologia Ruralis 47(2): 103-119.

Ison R., Steyaert P., Roggero P. P., Hubert B., and Jiggins J. (2004) Social learning for the integrated management and sustainable use of water at catchment scale, Milton Keynes Open University

Juhász P. (2001) The end of the "Agricultural Miracle" and Property Reform in Hungary, In: Ieda Osamu (2001) The new structure of the rural economy of post-communist countries Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo, Japan

Juhász P. (2009) Töredezett közbeszéd az agráriumból In: Vass László (szerk.) (2008) Magyarország politikai évkönyve 2008-ról DKMKA Kiadó, 2009. 2208 oldal ISBN: 9770864775000

Korten D. C. (1984) Rural development programming: the learning process approach, In: Eds D C Korten, R Klauss (1984) People centred development: contributions toward theory and planning frameworks West Hartford, CT: Kumarian 176-188

Kozári, J. (ed.) (2000) Szaktanácsadás a mezőgazdaságban Dinasztia Kiadó, Budapest.

Nemes, G. (2010) Environmental Governance in Hungary Rural Development Policies and Social Learning during the Implementation of EU Agri-Environmental Policies - A Case Study MTA KTI Working Paper Series MT-DP 2010/8

Riveira, W. & Sulaiman, R. (2009) Extension: object for reform, engine for innovation Outlook on Agriculture, 38(3), 267-273

Schlett, A. (2004) Innováció a szocializmusban. A Bábolnai Állami Gazdaság története 1960 és 1991 között. Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu/08400/08478/08478.pdf>)

Szabó G. Gábor (2011) Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban, Agroinform Kiadó, Budapest, 2011, 255 oldal

Székely, E. and Halász, P. (2010): A mezőgazdasági tanácsadás intézményi feltételei és működési tapasztalatai AKI, Agrárgazdasági Könyvek, ISBN 9789634915522

Szerzők

Nemes Gusztáv PhD

tudományos munkatárs

MTA KRTK Közgazdaság – tudományi Intézet

Cím: 1112 Budapest, Budaörsi út 45.

nemes.gusztav@krtk.mta.hu

Varga Ágnes

PhD hallgató

ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola

Cím: 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C.

varga.agi14@gmail.com